

TISH YO'QOTILISHINING CHAYNASH FUNKSIYASIGA TA'SIRI

Rahmonov Abdulaziz Azamat o'g'li

Samarqand Davlat Tibbiyot Universiteti

Stomatologiya Fakultetining 2-bosqich talabasi

arahmonov952@gmail.com

Rahmonov Shahriyor Azamat o'g'li

Toshkent Tibbiyot Akademiyasi

Termiz Filiali Universiteti Stomatologiya Fakultetining 1-bosqich talabasi

shahriyorrahmonov256@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada tishlarning yo'qolishi natijasida chaynash funksiyasining buzilishi, ovqat hazm qilish jarayoniga ta'siri va umumiy sog'liqqa olib keladigan oqibatlar tahlil qilingan. Tish yo'qotilishining turli shakllari va ularning chaynash samaradorligiga ta'siri ko'rib chiqilgan. Zamonaviy ortopedik davolash usullari va profilaktik tadbirlarning ahamiyati asoslangan.

Kalit so'zlar: tish yo'qotilishi, chaynash funksiyasi, ovqat hazm qilish, ortopedik davolash, profilaktika.

KIRISH

Tishlarning yo'qolishi zamonaviy stomatologiyaning eng keng tarqalgan muammolaridan biri bo'lib, butun dunyo aholisining katta qismini qamrab oladi. Jahon Sog'liqni Saqlash Tashkilotining ma'lumotlariga ko'ra, 65 yoshdan oshgan odamlarning 30 foizdan ortig'i kamida bitta jag'da to'liq tishsiz holda yashaydi. Rivojlangan mamlakatlarda ham tish yo'qotilishi keng tarqalgan bo'lib, 40 yoshdan oshgan odamlarning 50 foizidan ko'prog'i bitta yoki bir nechta tishni yo'qotgan. O'zbekiston Respublikasida tish yo'qotilishi muammosi, ayniqsa, keksalar orasida yuqori ko'rsatkichga ega. Tishlarning yo'qolishi nafaqat estetik muammo, balki chaynash funksiyasining jiddiy buzilishiga, ovqatlanish jarayonining murakkablashuviga va hayot sifatining pasayishiga olib keladi.

ASOSIY QISM

Ishning maqsadi: Tishlarning yo'qolishi natijasida chaynash funksiyasining qanday buzilishini aniqlash va bu jarayonning umumiy sog'liqqa ko'rsatadigan ta'sirini baholashdan iborat.

Tish yo'qotilishining chaynash funksiyasiga ta'siri. Chaynash funksiyasi ovqatni mexanik qayta ishlashning asosiy bosqichi bo'lib, tishlarning to'g'ri ishlashi orqali amalga oshiriladi. Bitta yoki bir nechta tishning yo'qolishi chaynash yuzasining sezilarli qisqarishiga olib keladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, har bir yo'qotilgan molar tishi chaynash samaradorligini 10-15 foizga kamaytiradi. To'liq adentiya holida chaynash funksiyasi deyarli yo'qoladi va bemor faqat yumshoq ovqatlar bilan ovqatlanishga majbur bo'ladi. Chaynash funksiyasining buzilishi ovqat bo'laklarining yetarli darajada maydalanmasligiga, tupuk bilan aralashmaganligiga va me'daga yirik zarralar ko'rinishida o'tishiga sabab bo'ladi. Bu esa hazm qilish jarayonini sekinlashtiradi, me'daga ortiqcha yuk tushiradi va ovqat hazm qilish tizimi kasalliklarining rivojlanishiga zamin yaratadi.

Tish yo'qotilishining tish-jag' tizimiga ta'siri. Tishlarning yo'qolishi tish qatorining umumiy holatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Yo'qotilgan tish bo'shlig'iga qo'shni tishlar siljiy boshlaydi, bu esa okklyuzion munosabatlarning buzilishiga olib keladi. Antagonist tishlar esa bo'shliq tomon cho'zilib, superokklyuziya holatini keltirib chiqaradi. Bunday o'zgarishlar tish-jag' bo'g'imiga ortiqcha yuk soladi, temporomandibulyar bo'g'im disfunktsiyasiga, bosh og'rig'iga va yuz mushaklarining charchoqiga sabab bo'ladi. Uzoq muddatli tish yo'qotilishi jag' suyagining atrofiyasiga, alveolyar jarayonning balandligining pasayishiga va yuz shakli o'zgarishiga olib keladi. Bu jarayonlar ortopedik davolashni murakkablashtiradi va protez qilish samaradorligini pasaytiradi.

Nutq, estetik va psixologik oqibatlar. Tishlarning, ayniqsa old tishlarning yo'qolishi nutq funksiyasiga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir ko'rsatadi. Ba'zi tovushlarni talaffuz qilishda tishlar muhim rol o'ynaydi va ularning yo'qligi artikulyatsiya buzilishiga olib keladi. Estetik jihatdan, tishlarning yo'qolishi yuz ko'rinishini jiddiy o'zgartiradi, yuz buruqlarining chuqurlashishiga, lab va yonoqlarning

ichkariga botishiga sabab bo'ladi. Bu esa odamning yoshroq ko'rinishini yo'qotishiga va o'z-o'zini baholashning pasayishiga olib keladi. Psixologik jihatdan, tish yo'qotilishi kuchli stress, o'ziga ishonchning yo'qolishi va ijtimoiy izolyatsiyaga olib keladi. Bemorlar ko'pincha jilmayishdan, gapirishdan va ijtimoiy tadbirlarda qatnashishdan qochadi. Bu depressiya va anksiyete rivojlanishi xavfini oshiradi hamda hayot sifatini sezilarli darajada pasaytiradi.

Profilaktika va ortopedik-ortodontik yondashuvlarning ahamiyati. Tish yo'qotilishining oldini olish eng muhim vazifa bo'lib, bunga muntazam og'iz bo'shlig'i gigienasi, stomatologik ko'riklar, parodontal kasalliklarning o'z vaqtida davolanishi va travmalardan ehtiyot bo'lish kiradi. Yo'qotilgan tishlarni tiklash uchun zamonaviy ortopedik stomatologiya keng imkoniyatlar taqdim etadi. Dental implantatsiya eng samarali usul bo'lib, u tabiiy tish funksiyasini to'liq tiklaydi va jag' suyagining atrofiyasini oldini oladi. Ko'prik protezlari va qo'zg'aluvchan protezlar ham chaynash funksiyasini qayta tiklashda samarali hisoblanadi. Zamonaviy protezlar yuqori estetik va funksional ko'rsatkichlarga ega bo'lib, bemorlarning hayot sifatini sezilarli darajada yaxshilaydi. Ortopedik davolashning o'z vaqtida amalga oshirilishi tish qatori anomaliyalarining rivojlanishini, chaynash funksiyasining yanada yomonlashishini va psixologik muammolarni oldini oladi.

XULOSA

Tishlarning yo'qolishi chaynash funksiyasining jiddiy buzilishiga, ovqat hazm qilish tizimi kasalliklariga, nutq nuqsonlariga va psixologik muammolarga olib keladi. Tish yo'qotilishining oldini olish profilaktik tadbirlar, o'z vaqtida tibbiy yordam va og'iz bo'shlig'ini sog'lom saqlash orqali amalga oshiriladi. Yo'qotilgan tishlarni zamonaviy ortopedik usullar yordamida tiklash chaynash funksiyasini qayta tiklaydi, hayot sifatini yaxshilaydi va bemorning ijtimoiy-psixologik holotini normallashtirishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Rosenstiel S.F., Land M.F., Fujimoto J. Contemporary Fixed Prosthodontics. 6th ed. Elsevier; 2024. 1088 p.

2. Zarb G.A., Hobkirk J., Eckert S., Jacob R. Prosthodontic Treatment for Edentulous Patients: Complete Dentures and Implant-Supported Protheses. 14th ed. Mosby; 2023. 512 p.
3. Okeson J.P. Management of Temporomandibular Disorders and Occlusion. 9th ed. Elsevier; 2024. 560 p.
4. Misch C.E., Resnik R.R. Dental Implant Prosthetics. 3rd ed. Elsevier; 2023. 896 p.
5. Phoenix R.D., Cagna D.R., DeFreest C.F. Stewart's Clinical Removable Partial Prosthodontics. 5th ed. Quintessence Publishing; 2022. 688 p.